

نگارش

آغاز ایلامی در ایران

یاکوب دال

سپیده جمشیدی یگانه و محسن فرجی

انتشارات آریارمنا

نگارش آغاز ایلامی در ایران

نوشته

یاکوب دال

ترجمه

سپیده جمشیدی یگانه و محسن فرجی

ایران ویج -۲-

انتشارات آریارمنا

نگارش آغاز ایلامی در ایران

| نوشته یاکوب دال | ترجمه سپیده جمشیدی یگانه و محسن فرجی |

| با همکاری گروه پژوهشی باستان کاوی تیسافرن |

| چاپ و صحافی: مهرگان |

| نوبت چاپ: نخست، ۱۳۹۹ | شمارگان: ۱۰۰ نسخه |

| بها: ۳۰۰۰۰ تومان |

| تارفا: www.aryaramna.ir |

| نامه نگار: info@aryaramna.ir, aryaramna@hotmail.com |

| نشانی: تهران، صندوق پستی: ۵۶۹-۱۴۵۱۵ |

| تلفن: ۰۲۶-۰۲۱۴۴۸۴۶۰۲۶ همراه: ۰۹۳۹۵۹۶۹۴۶۶ |

| همه حقوق این اثر برای انتشارات آریارمنا محفوظ است. |

| تکثیر، انتشار، چاپ و بازنویسی این اثر یا بخشی از آن به هر شیوه همچون رونوشت، انتشار الکترونیکی، ضبط و ذخیره روی سی دی و چیزهایی از این دست بدون موافقت کتبی و قبلی انتشارات آریارمنا ممنوع است و متخلفان بر پایه قانون «حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان ایران» تحت پیگرد قرار خواهند گرفت. |

۱۷

عنوان و نام پدیدآور	نگارش آغاز ایلامی در ایران/نوشته پتری کمرون ... (و دیگران)؛ ترجمه سپیده جمشیدی یگانه، محسن فرجی
مشخصات نشر	تهران: آریارمنا، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری	۲۰۰ ص: مصور، جدول: ۱۴/۵×۲۱/۴ س.م.
فروست	ایران ویج: ۲.
شابک	۹۷۸-۶۲۲-۹۵۴۸۲-۲-۶
وضعیت فهرست نویسی	فیبیا
یادداشت	عنوان اصلی: Ancient Iran and its Neighbours ... ، 2013.
یادداشت	نوشته پتری کمرون، یاکوب دال، دنیل پاتیس ...
یادداشت	عنوان دیگر: الواح آغاز ایرانی.
یادداشت	کتابنامه.
عنوان دیگر	الواح آغاز ایرانی.
موضوع	تحولات اجتماعی -- ایران -- تاریخ -- از آغاز تا ۹۰۶ ق.
موضوع	Social change -- Iran -- History -- To 1500
موضوع	حفری ها (باستان شناسی) -- ایران
موضوع	Excavations (Archaeology) -- Iran
موضوع	بازرگانی -- ایران -- تاریخ
موضوع	Commerche -- Iran -- History
موضوع	ایران -- تاریخ -- از آغاز تا ۶۴۰ م.
موضوع	Iran -- History--To 640.
موضوع	ایران -- روابط
موضوع	Iran -- relations
موضوع	ایران -- آثار تاریخی
موضوع	Iran -- Antiquities
موضوع	پتری، کمرون
موضوع	Petrie, Cameron
شناسه افزوده	شناسه افزوده
شناسه افزوده	شناسه افزوده
شناسه افزوده	شناسه یگانه، سپیده، ۱۳۶۶، مترجم
زده بندی کنگره	فرجی، محسن، ۱۳۷۱، مترجم
زده بندی دیوبی	DS۲۷۵
	۹۳۵/۷
شماره کتابشناسی ملی	۵۸۱۱۲۵۱

انتشارات آریارنا

انتشارات آریارنا بر آن است تا کتاب‌های ارزندهٔ تألیفی و ترجمه‌ای پژوهشگران ایرانی یا ایرانی را در زمینه‌های گوناگون ایران‌شناسی همچون باستان‌شناسی، تاریخ، فرهنگ و زبان‌های باستانی منتشر کند، کتاب‌هایی که برای شناخت تاریخ و فرهنگ گرانسنگ و ورجاوند ایران بسیار ارزشمند باشند. با توجه به پیوندها و ریشه‌های ژرف و عمیق فرهنگی میان ایران و جهان بشکوه ایرانی که از سده‌ها بلکه هزاره‌های دور و دراز برجا بوده است و در دهه‌های اخیر تلاش دشمنان بر آن بوده تا این پیوندهای ژرف را بگسلند و ریشه‌های عمیق را با تیشه برکنند، ایران فرهنگی که دل و دین به آن سپرده‌ایم از چشم دست‌اندرکاران انتشارات آریارنا دور نمانده و چاپ کتاب‌های پژوهشی و ترجمه‌ای ارزنده دربارهٔ جهان ایرانی یا ایران فرهنگی از اولویت‌های انتشارات آریارنا است؛ باشد که از این راه پیوندهایمان پیوسته‌تر و ریشه‌هایمان ژرف‌تر شود. کتاب‌های انتشارات آریارنا پیشکشی ناچیز است به ایرانیان، ایرانی‌تباران، ایران‌دوستان و همهٔ مردمان جهان ایرانی که ایران و جهان ایرانی را از جان دوست‌تر می‌دارند.

مدیر

| دکتر شاهین آریامنش |

(گروه پژوهشی باستان‌کاوی تیسافرن)

مشاوران علمی

| دکتر سیدمنصور سیدسجادی (مؤسسهٔ ایزمئو ایتالیا) | استاد اسامعیل یغامی
(سازمان میراث فرهنگی کشور) | دکتر سیدمهدی موسوی (دانشگاه تربیت
مدرس) | دکتر محمدابراهیم زارعی (دانشگاه بوعلی سینا همدان) | دکتر سجاد
علی‌بیگی (دانشگاه رازی، کرمانشاه) | دکتر حمیدرضا ولی‌پور (دانشگاه شهید
بهشتی) | دکتر سعید امیرحاجلو (دانشگاه جیرفت) | دکتر سیروس نصراله‌زاده
(پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی) | دکتر رضامهرآفرین (دانشگاه مازندران)
| دکتر فرزانه گشتاسب (پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی) |

فهرست

۷.....	مقدمه نویسنده
۹.....	مؤلفه‌های گاهنگاری نخستین سیستم نوشتاری در ایران
۶۵.....	تک‌نگاره‌های پیچیده در سیستم نگارش آغاز ایلامی
۹۵.....	دامپروری در شوش در طول دوره آغاز ایلامی
۱۶۳.....	سیستم نگارش آغاز ایلامی
۱۸۷.....	تکرار اعلام آغاز ایلامی

این کتاب ترجمه پنج مقاله زیر درباره نگارش آغاز ایلامی در ایران است:

- Jacob L. Dahl, Cameron A. Petrie and Daniel T. Potts. (2013). Chronological parameters of the earliest writing system in Iran, in *Ancient Iran and Its Neighbours: Local Developments and Long-range Interactions in the 4th Millennium BC (British Institute of Persian Studies, Archaeological Monograph Series)*, Edited By Cameron A. Petrie, Oxbow Books: 353-378.
- Jacob L. Dahl. (2005). Complex Graphemes in Proto-Elamite, *Cuneiform Digital Library Journal* 2005: 3: 1-15.
- Jacob L. Dahl. (2008). Animal Husbandry in Susa During The Proto-Elamite Period, *SMEA* 47 (2005): 81-134.
- Jacob L. Dahl. (2018). The Proto-Elamite Writing System, *The Elamite World*, Edited By Javier Álvarez-Mon, Gian Pietro Basello, Yasmina Wicks, Routledge: 383-396.
- Jacob L. Dahl. (2002). Proto-Elamite Sign Frequencies, *Cuneiform Digital Library Bulletin* 2002:1: 1-3.

مقدمه نویسنده

خوشحالم که پژوهش‌هایم بر متن‌های آغاز ایلامی به سمع و نظر مخاطبان بیشتری می‌رسد، به‌خصوص مخاطبانی در ایران، جایی که این متن‌ها به دست آمده است. اگرچه زبان انگلیسی امروزه به‌عنوان زبان بین‌المللی علم شناخته می‌شود اما دلایل زیادی همچنان حمایت‌کننده ترجمه پژوهش‌های مختلف به زبان‌های دیگر است. به‌عنوان مثال، گسترش دانش در میان قشر محدود دانشگاهی و حتی در میان قشر محدودتر دانشجویان مقاطع تحصیلات تکمیلی و پژوهشگران که از دلایل اصلی ترجمه منابع به زبان‌های مختلف است.

مقاله من با عنوان «سیستم نگارش آغاز ایلامی» مروری است بر آنچه امروزه از سیستم نگارش آغاز ایلامی شناسایی و آنچه از متن آنها شناخته شده است. همه متون ثبت و ضبط فعالیت‌های اقتصادی خانوارهایی در مقیاس به‌نسبت کوچک هستند؛ و نکته جالب توجه آن است که موضوعات این متون بسیار محدود است، فقط شامل محصولات کشاورزی، حیوانات دامپروری، و مدیریت موضوعات مرتبط به آنها است. در مقاله «دامپروری حیوانات در شوش در دوره آغاز ایلامی» علانم مربوط به گوسفند و بز را با کمک مقایسه با آغاز میخی، اولین متن‌های به‌دست‌آمده از عراق و اطلاعات موجود در متن‌ها در مورد محصولات لبنی حاصل از حیوانات، رمزگشایی کردم. در مقاله «مؤلفه‌های تاریخ‌گذاری اولین سیستم نگارشی در ایران» دانیل پاتس، کمرون پتری

و من مجموعه‌ای از اطلاعات شامل لایه‌نگاری، تاریخ‌گذاری پرتوکربن و گل‌نوشته‌های آغاز ایلامی را مورد استفاده قرار دادیم و تلاش کردیم کمی به تاریخ دقیق ابداع نگارش در ایران نزدیک‌تر شویم و در ادامه آن همچنین به تاریخی برای ابداع نگارش در میان‌رودان برسیم. در مقاله «نشانه‌های پیچیده در آغاز ایلامی» من به توصیف و توضیح چگونگی شکل‌گیری نشانه‌های پیچیده در آغاز ایلامی پرداختم و در نهایت به این نتیجه جالب توجه رسیدم که استانداردسازی محدودی در سیستم نگارش آغاز ایلامی دیده می‌شود. همچنین سیستم قابل انعطافی برای ایجاد علائم جدید با نوشتن یک نشانه در نشانه‌ای دیگر، یا قاب کردن یک نشانه با نشانه‌ای دیگر، و یا با اضافه کردن علائم به شکل آزادانه با یکدیگر در این سیستم نگارشی وجود دارد.

سرانجام در مقاله بسیار ابتدایی من بر سیستم نگارش آغاز ایلامی، «فراوانی علائم آغاز ایلامی»، من ادامه‌دهنده طرح پیتر دمرو، تاریخ‌شناس علمی برجسته، و همکار در انتشار متون تپه یحیی (به همراه روبرت انگلاند) بودم، با این هدف که فراوانی علائم در سیستم‌های نگارشی اولیه نکاتی درباره ماهیت آنها را آشکار می‌کند. براساس نتایج فراوانی علائم به نظر می‌رسد که نوشتار آغاز ایلامی شبیه به آغاز میخی دارای یک مجموعه اصلی است از علائم تکرار شونده و تعداد بسیار زیادی از علائمی که بسیار کم تکرار شده‌اند.

امیدوارم که ترجمه این مقاله‌ها به فارسی الهام‌بخش دانشجویان ایرانی تاریخ باستان باشد تا در این موضوع عمیق شوند و پژوهشی را که دیگران و من شروع کرده‌ایم، ادامه دهند و افراد معمولی که به سمت این کتاب می‌آیند بینش بهتری از یکی از مهم‌ترین ابداعات بشر، نوشتار به دست آورند. از سپیده جمشیدی یگانه بابت ترجمه این مقالات به فارسی کمال امتنان را دارم.

یاکوب دال

آکسفورد ۲۰۱۹

مؤلفه‌های گاهنگاری نخستین سیستم نوشتاری در ایران

یاکوب ال. دال، کمرون ا. پتری و دانیل ت. پاتس

گرچه بازسازی طرحی کلی از مراحل کلی که به اختراع خط انجامیده امکان‌پذیر است (Englund 1998; Damerow 2006; Dahl 2009)، اما تاریخ‌گذاری‌های مطلق و نسبی از مراحل مختلف تطور این روند در حال حاضر محل بحث هستند. تاریخ‌گذاری مطلق ابتدایی‌ترین اشیاء نگارش از خاورمیانه باستان فقط یک پرسش دربارهٔ «اولین‌ها» نیست، بلکه این تاریخ با درک ما از گسترش فناوری‌ها و دانش در یک مجموعه جهانی ارتباط دارد.

آغاز ایلامی که موضوع مقاله حاضر بوده، نقش مهمی در مطالعه اختراع و گسترش خط دارد، زیرا یکی از معدود سیستم‌های نوشتاری است که وابستگی مشخص شده به نوشتار دیگری دارد (Damerow and Englund 1989). علاوه بر این، آغاز ایلامی در زمان و مکانی قرار دارد که می‌تواند دیگر سیستم‌های نوشتاری ظاهراً مستقل را به ابداع خط در میان‌رودان پیوند دهد (Damerow 2006). آغاز ایلامی، نظام نشانه‌ای بسیار تخصصی بوده که توسط مردمانی که پیوندهای فرهنگی

مشترکی داشتند استفاده می‌شده است و به همین دلیل نمی‌تواند بدون در نظر گرفتن سازگاری قابل توجهی بین گروه‌های متمایز فرهنگی منتقل شود.

علاوه بر متون آغازمیخی از نوع اوروک III/ IV که از اوروک، جمدهت‌نصر، تل عقیر و تل اسمر (19-7: Englund 1996) به دست آمده، متون آغاز ایلامی یا گونه شوش III از ایران دومین مجموعه مهم اسناد را شامل می‌شوند که برخی از نخستین شواهد ثبت و ضبط اداری را که از خاورمیانه شناخته شده‌اند، به نمایش می‌گذارند. با این حال، در مقایسه با متون اوروک که توسط محققان برلین و UCLA (6-2 UCL ATU etc) مورد مطالعه و تحقیق قرار گرفته‌اند (در ادامه انتشار اولیه فالکنشتاین ۱۹۳۶)، به اسناد آغاز ایلامی توجه کمتری شده است. پس از مطالعات مِریگی (1971, 1974a, 1974b)، تنها تعداد محدودی از محققان به طور جدی به مطالعه مواد آغاز ایلامی پرداخته‌اند (به عنوان مثال Stolper 1985؛ Damerow 1989؛ Englund and Dahl 2002؛ 2005b؛ Vallat 2003؛ Englund 2004).

یکی از نویسندگان (دال) با مطالعه متون آغاز ایلامی پیشنهاد کرد که تصور درونی سیستم نوشتاری آغاز ایلامی امکان‌پذیر بوده و این فرآیند نیازی به مدت زمان طولانی نداشته بلکه می‌توانسته خیلی سریع در طول چندین نسل نوشتاری رخ داده باشد. از آنجایی که این تصور دارای ابعاد گاهنگاری بوده، بدین ترتیب واضح است که به جای درک این موضوع صرفاً از منظر مطالعه خطوط باستانی و یا گونه‌شناسی (مثلاً با استفاده از شکل گل‌نوشته، محتویات و سایر متغیرهای ذاتی در متون خود به عنوان معیار)، بافت‌های باستان‌شناسی متون آغاز ایلامی نیز باید بار دیگر مورد بررسی قرار گیرند تا مشخص شود که

۱. همان‌طور که در اینجا استفاده می‌شود، اصطلاح نسل کتابت مربوط به آموزش، فعالیت‌های شغلی و شاید دوره تدریس کاتبان شخصی و دانشجویان آنها باشد. به نظر ما، ممکن است تحولات زیادی در نشانه‌ها، شکل گل‌نوشته‌ها و قراردادهای نوشتاری در طی چند سال یا چند دهه رخ داده باشد. لایه‌نگاری باستان‌شناسی نسبتاً فشرده با لایه‌های کف متمایز و ساختمان‌ها یا نهشته‌های حاوی گل‌نوشته‌ها ممکن است لزوماً نشانگر قدمت استقرار نبوده، بلکه زمان سپری شده بسیار کوتاه‌تر از آن است که معادل «نسل‌های نوشتاری» باشد.

آیا تمایز ریزلایه‌نگاری یا گاهنگاری در داخل مجموعه وجود دارد که با فرضیه تطور خود متون مطابق یا متضاد باشد. علاوه بر این، نمونه‌های پرتوکرین موجود از تمام محوطه‌ها و بافت‌های مربوطه باید مجدداً صورت پذیرد، چراکه هرگونه تغییری در گاهنگاری آنها، ممکن است به بازسازی یک توالی تطور در مجموعه متون آغاز ایلامی کمک کند. بر این اساس، نویسندگان دوم و سوم (پتری و پاتس) به منظور بازبینی لایه‌نگاری و بررسی منابع پرتوکرین به‌عنوان مکملی برای متون، به نویسنده نخست ملحق شدند که این مقاله خلاصه نتایج همکاری ما است.

مجموعه‌ها

در حال حاضر، متون آغاز ایلامی از ۸ محوطه شوش، تل گسر، تل ملیان، تپه سیلک، تپه ازبکی، تپه یحیی، شهر سوخته و تپه سفالین در نزدیکی تهران به دست آمده است (بنگرید به Dahl et al., 2012). همچنین گل‌نوشته‌های آغاز ایلامی از تپه گودین، تپه حصار^۱ و اخیراً جیرفت گزارش شده‌اند، اما در واقع هیچ یک از اشیاء منتشرشده از این محوطه‌ها آغاز ایلامی نیستند. گل‌نوشته‌های گودین تپه همگی از نوع گل‌نوشته‌های اوروکی (اوروک V، شاید اوایل اوروک IV، همچنین بنگرید به Rothman 2013; Matthews 2013) هستند؛ گل‌نوشته‌های تپه حصار دارای علائم میخی بوده و یافته‌های جیرفت خیلی متأخرتر هستند که به دسته کاملاً متفاوتی تعلق دارند (خط ایلامی) (بنگرید به Dahl 2009).^۲

در بخش‌های بعد، موقعیت‌های مربوط به مجموعه‌های منفرد از متون آغاز ایلامی مورد بحث قرار خواهد گرفت. این موضوع با بحث درباره نمونه‌های پرتوکرین به‌دست‌آمده از هر محوطه دنبال خواهد شد. این محوطه‌ها در یک ترتیب جغرافیایی

^۱ مهم است توجه کنیم که ار. اچ. دایسون هرگز ادعا نکرد که هر یک از پلاک‌های گلی به‌دست‌آمده از تپه حصار نوشته‌هایی با نشانه‌های آغاز ایلامی داشته‌اند.

^۲ ترجمه داده‌های ریاضی و اسناد تصویری مکمل از تمامی گل‌نوشته‌های بحث شده در این مقاله در (http://cdli.ucla.edu) CDLI موجود است، همچنین. شناسه‌های داده شده به گل‌نوشته‌ها در متن (در صورت امکان، تعداد موزه‌ها یا انتشار اولیه).

شوش

مکان: $32^{\circ}11'19.32''N$ $48^{\circ}15'01.83''E$ ، متون: حدود ۱۵۵۷ به شرح زیر است:
 ۱۹۸ (Scheil 1905) + 490 (Scheil 1923) + 655 (Scheil 1935) + 50 (Vallat 1971) + 129 (De Mecquenem 1949) + 15 (De Mecquenem 1956) + 20 (De Mecquenem 1949) + 129 (Vallat 1971) (گل‌نوشته‌های و قطعات منتشر نشده در لوور که توسط دال منتشر می‌شود)؛^۴

بافتارها: کاوش‌های گسترده‌ای در شوش از قرن نوزدهم تاکنون توسط باستان‌شناسان انگلیسی، فرانسوی و ایرانی انجام شده است. اکثریت قریب به اتفاق گل‌نوشته‌های آغازایلامی شوش در طول کاوش فرانسوی‌ها قبل از جنگ جهانی دوم یافت شده‌اند، در این دوره تقریباً هیچ اطلاعات مکانی از محل دقیق به دست آمدن یافته‌ها ثبت نشده است.^۵ با این حال، بررسی مجدد آکروپل توسط آ. لیورن (1971)، محققان را به یک بررسی مجدد به توالی لایه‌نگاری شوش در هزاره چهارم پم و داشت. در طول چهار فصل کاوش (زمستان ۱۹۶۹/۱۹۶۸، ژانویه-مارس ۱۹۷۰، ژانویه و فوریه ۱۹۷۱ و ۱۹۷۷)، مجموعه‌ای از ۲۷ لایه/معماری کاوش شد (آکروپل I. ۱-۲۷؛ نگاه کنید به تصویر ۲).

گرچه آکروپل I. ۱۸ در ابتدا با شماری از نهشته‌ها و کف‌های بدون معماری با ضخامت حدود ۶۰ سانتی‌متر معرفی شد^۶؛ اما در کاوش‌های سال ۱۹۷۷ از یک

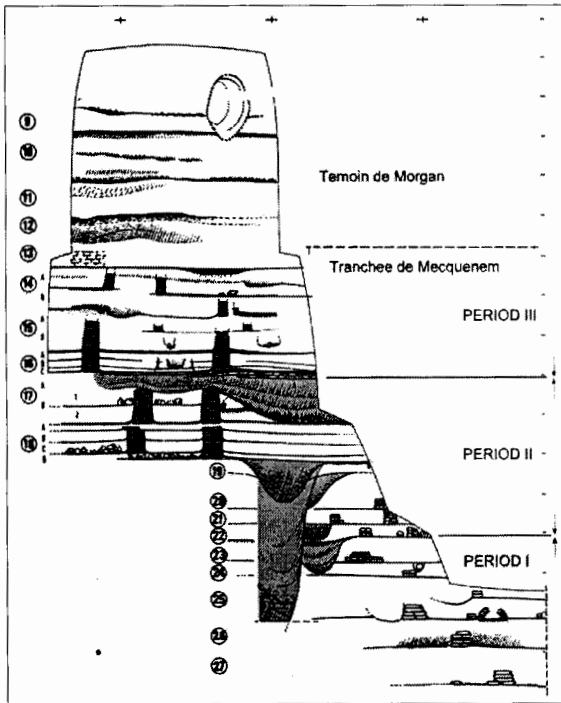
^۴ چندین قطعه گل‌نوشته در حفاری‌های شوش به سرپرستی میرعابدین کابلی نیز یافت شده است (ICAR).

^۵ در بعضی موارد، اظهارات مندرج در گزارش‌های منتشر شده در ارتباط با شرایط یافت گل‌نوشته‌ها، دارای تناقضاتی با بافت‌هایی است که گل‌نوشته‌های آغازایلامی در کاوش‌های لایه‌نگاری بعدی از آنها پیدا شده‌اند (Dahl 2005b). به گفته وی. شیل، بسیاری از گل‌نوشته‌هایی که او منتشر کرده است در چندین رقم بزرگ یافت شده‌اند (Scheil 1923: D).

^۶ به‌عنوان یک توالی از لایه‌های خاک ناشی از لایه‌های سکوتی، سوراخ‌ها و چاه‌های عمیق و گسترده که بر لایه ۲۶ حفر شده‌اند و تحت غلبه کاسه‌های لبه‌وار یخته توصیف شده است. برای دیدن مقطع شماتیک که این سطح را به‌وضوح نشان داده است، نگاه کنید به Le Brun 1971: fig. 32.

۱۴ ♦ مؤلفه‌های گاهنگاری نخستین سیستم نوشتاری در ایران

کاوش گسترده (۱۶۰ مترمربع) یک مجتمع چند اتاقه از یک معماری خشتی خانگی شده در سطوح بالاتر داشتند، آشکار شد (تصویر ۳/a-c، آکروپل I.17B-14B، به همین ترتیب. Le Brun 1971: شکل‌های ۳۳-۳۴ برای پلان لایه‌های ۱۷b، 16، 15 و 14b). تغییرات جزئی در چهارچوب این بنا به کاوشگران اجازه داد تا ۴ زیرمرحله معماری را برای آن شناسایی کنند.

تصویر ۲. برش آکروپل I شوش که موقعیت لایه‌نگاری لایه‌های مختلف را نشان می‌دهد (برگرفته از: (Le Brun 1978: fig. 29

قدیم‌ترین این زیرمرحله‌ها (۱) به‌طور کامل کاوش نشد اما از لایه بعدی (۲) هفت عدد و لایه جدیدتر آن (۳) چهار عدد گل‌نوشته‌های شمارشی به دست آمد که در واقع نخستین شواهد در بافت لایه‌نگاری کاوش شده در آکروپل I بود (Le Brun and Vallat 1978: fig. 4 and pl. 4).

مرحله بعدی (آکروپل I.17؛ تصویر ۳/ b) حاوی یک بنای مشابه، اگرچه کمتر حفظ شده، از معماری خشتی بود که به نام لایه B1۷ ثبت شد (Le Brun 1971: fig. 33 top) که دارای سه سطح مسکونی مجزا بود که حاوی دو گل‌نوشته با نشانه‌های عددی بودند (Le Brun 1971: figs 43.8-9 and 44.8). سطح بعدی که لایه A1۷ نامیده شده حاوی شش قطعه گل‌نوشته عددی دیگر بود که به‌نوبه خود با نهشته ضخیم از لایه‌های آواری فاقد معماری پوشانده شده بود (Le Brun 1971: figs 43.4-7 and 44.1).

اولین گل‌نوشته‌های آغاز ایلامی یافت‌شده در گمانه‌زنی آکروپل I در آنچه والا بدون هیچ توضیح بیشتری با عنوان «در تماس^۸ است» به آنها اشاره می‌کند (Vallat 1971: 237) به دست آمد. لیرون نیز هیچ توضیحی درباره این واژه ارائه نمی‌کند.^۹ ممکن است، عبارت «در تماس است» در زبان انگلیسی به‌عنوان «در تماس (نقطه)» یا «رابط» ارائه شود. اگر فقط به طراحی شماتیک دیواره ترانشه (تصویر ۲) مراجعه کنیم، پس متون یافت شده در نقطه تماس لایه‌های ۱۷ و ۱۶ باید بلافاصله پس از پایین‌ترین سطح در لایه C۱۶، به‌احتمال در بافتاری که در آن زمان، نسبت دادن آن با اطمینان کامل به هرکدام از لایه‌های a1۷ یا C۱۶ غیرممکن بوده؛ به دست آمده باشند.

^۷ در زمان نگارش مقاله، اولین سطح (۱) به‌طور کامل کاوش نشده بود و لیرون و والا (1978:12) پیش‌بینی کرده بودند که گل‌نوشته‌ها ممکن است در آن یافت شوند. هیچ گل‌نوشته‌ای در آخرین مرحله آکروپل I.18 یافت نشد (۴).

^۸ au contact

^۹ لیرون (1971:210) صرفاً به گل‌نوشته‌هایی که در تماس با لایه‌ها ۱۶/۱۷ یافت می‌شوند اشاره کرده و هیچ توضیح دیگری درباره اینکه دقیقاً چه معنایی دارد نداده است.

باین‌حال، سه مورد از چهار گل‌نوشته‌ای که والا به آنها نسبت «در تماس با لایه‌های a۱۷-۱۶»^{۱۱} (S.1237.1, 1241.9 and 1241.5) می‌دهد، در پلان ابتدایی که از لایه b۱۷ به دست آمده‌اند، (Le Brun 1971: fig 33)، به شرق و غرب از یک آبراه فرسایشی در بخش جنوب غربی پلان؛ نگاه کنید به تصویر b۳)، اما در چاپ مجدد از پلان لایه b۱۷، ترانسه آن گسترش پیدا نکرده است (Le Brun 1978: fig. 33). هر چند هیچ نشانه‌ای از ارتفاع آنها نشان داده نشده، اما اگر نهشته‌های لایه a۱۷ در زیر این گل‌نوشته‌های آغاز ایلامی قرار گرفته باشد - به نظر می‌رسد به این معنی است که در منطقه تماس بین لایه‌های a۱۷ و ۱۶ کشف شده‌اند - عجیب این است که آنها را در پلان لایه b۱۷ نشان داده‌اند، جایی که دیگر متون به دست آمده‌اند که از نوع گل‌نوشته‌های عددی هستند تا نوع آغاز ایلامی. در واقع، بسیاری از اشتباهات پیرامون منشأ این سه متن آغاز ایلامی در سخنرانی منتشر نشده توسط آ. لپرون، در نشست جمده نصر در توپینگن در سال ۱۹۸۳ روشن شد. همان‌گونه که دیتمن می‌گوید «تماس معروف ۱۶-۱۷ که می‌تواند به‌عنوان یک ناحیه بین لایه‌های a۱۷ و ۱۶ درک شود، در واقع مواد طبقه‌بندی نشده از یک پله مجاور از کاوش‌های قدیمی دومکنم در گزارش‌های دموگان بوده‌اند؛ بنابراین گل‌نوشته‌هایی که از این منطقه «تماس» پیدا شده‌اند، می‌بایست خارج از چارچوب لایه‌نگاری (گفت‌وگوهای شخصی با آ. لپرون) در نظر گرفته شوند» (Dittmann 1986: 171, n.1). بنابراین ما باید فرض کنیم که سه گل‌نوشته آغاز ایلامی نشان داده شده در طرح اولیه لپرون از لایه b۱۷، به‌سادگی محل پیدا شدن آنها را نشان می‌دهد چرا که پلان «در تماس با لایه‌های a۱۷ و ۱۶» وجود نداشته است. با توجه به بافتار مربوط به این گل‌نوشته‌ها، پلان ترانسه گسترده شده ممکن است تلاشی برای زدودن هرگونه سردرگمی در این باره بوده باشد.

^{۱۱} شرح ترسیمات این متون (Vallat 1971: fig. 43.1-3) زمینه‌ای با دقت کمتر را با عنوان

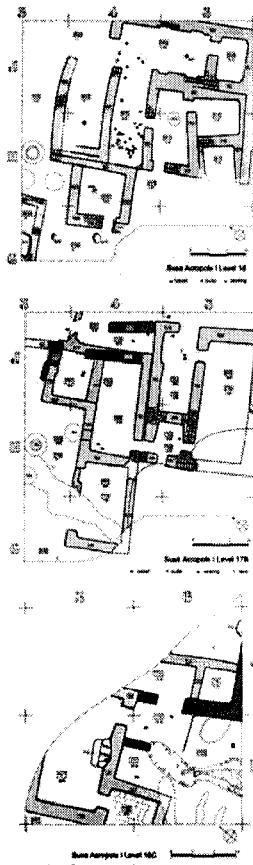
«تماس با ۱۶-۱۷» به‌جای «در تماس a۱۷-۱۶» ارائه می‌دهد.

برخلاف برخی از اظهارات (به‌عنوان مثال Dyson 1987: 648) با وجود حضور آوارهای لایه a1۷، جهت‌گیری معماری خشتی در لایه c1۶ با لایه b1۷ تفاوت ندارد (تصویر c/18.3؛ در مقایسه با Le Brun 1971: تصویر ۳۳، B1۷ در بالا و ۱۶ در پایین نمایش داده شده است). با وجود این، لایه a1۷، در مکان‌های مختلف توسط آجر پخته‌شده پوشش داده شده است که به‌وضوح در دیواره ترانسه دیده می‌شود و در بالای آن دیوار ۷۲۸ ساخته شده است؛ بنابراین، حتی اگر جهت‌گیری مشابه بود، جداسازی لایه‌نگاری لایه‌های a1۷ و c1۶ روشن بود.^{۱۱} علاوه بر این، لیرون، به‌وضوح به تفاوت مجموعه‌های سفالی بین لایه‌های a1۷ / b1۷ و لایه c1۶ اشاره می‌کند، به‌ویژه ناپدید شدن سبوه‌های استوانه‌ای بلند و سبوه‌های دسته دماغی با نقوش کنده، ظهور ساگرهای پایه‌دار چرخ‌ساز و سینی‌هایی با لبه‌های گرد شده و برگشته (Le Brun 1971: 192; cf. Dyson 1987: 648).

با این حال، ماهیت و مدت‌زمان تحول در نظام نوشتاری، معماری و سفال، مشخص نیست. محققان دیدگاه‌های متفاوتی دربارهٔ اینکه آیا این تغییرات ناگهانی یا تدریجی بوده و همچنین آیا ممکن است در دوره متروک شدن بین لایه‌های b1۷ و c1۶ رخ داده باشند، بیان کرده‌اند.^{۱۲}

^{۱۱} این سازگاری جهت‌گیری، برخلاف حضور نهشته‌های لایه a1۷ که فاقد معماری هستند، در صورتی که در مناطق اطراف گمانه، معماری پایدار باقی‌مانده و قابل استفاده بود، می‌توانست به‌راحتی توضیح داده شود. این امر، لزوماً زمانی لایه معماری c1۶ را محدود می‌کند تا جهت‌گیری مشابهی را دنبال کنند که مجتمع ساختمانی قابل مشاهده دیگری در لایه B1۷ تکرار نشده باشد.

^{۱۲} بنابراین لیرون و والا (1978:31) نوشتند: «در واقع لازم به ذکر است که در آکروپل، یک شکاف بین این دو لایه وجود دارد.» به نظر ما، این فقط زمانی درست خواهد بود که لایه a1۷ به‌طور مؤثری استریل بوده باشد، اما همان‌طور که در یافته‌های باستان‌شناسی از لایه a1۷ منتشر شده توسط لیرون در سال ۱۹۷۱، به‌وضوح نشان می‌دهند؛ در این مورد چنین نبوده است. این‌ها شامل گل‌نوشته‌ها (Le Brun 1971: figs 43.4-7 and 44.1)، مهر و موم استوانه‌ای (6, 44.4, fig. 1971: 20 and 19, 14, 9)، سفال (14-6, 46.4, 11, 13 and 14, 9-6, figs 1971: 16 and 17; 47.1, 3-4, 6, 8-10 and 12; 48.1-9 and 15; 49.3-7, 9-10 and

تصویر ۳. شوش آکروپل (I, a) پلان‌های لایه ۱۸ (b) لایه ۱۷ (b) لایه ۱۶ (C) (برگرفته از: Le Brun 1978: figs 31, 33 and 35).

1971: figs 54.6 and) اشیاء سنگی (53.1; 52.5; 11-8 and 11-50.9; 12),
 1971: fig. 55.6, 9-), ظروف سنگی یا قطعاتی از ظرف (11; 55.2; 56.7; and 57.18-19
 1971: figs 56.3-4 and 16; and 57.7, 15 and 21-), گل پخته (11, 13 and 14
 24), سنگ چخماق (1971: fig. 56.18), مس (1971: fig. 57.1-3 and 5) و استخوان
 (1971: fig. 57.8-11 and 16) بوده‌اند.

بدیهی است که برخلاف نبود معماری دائمی، مقدار کافی و تنوع یافته‌های کشف شده از لایه a1۷، دلیلی جهت عدم متروک کامل محوطه استدلال شده است.^{۱۳} علاوه بر این، با توجه به اینکه به نظر می‌رسد لایه ۱۸ در ابتدا فاقد معماری بوده است تا زمانی که محل کاوش‌های سال ۱۹۷۷ مشابه با آنچه در لایه‌های b1۷، ۱۶، ۱۵ و b۱۴ یافت شده بود، کاوش نگردد، مطرح کردن این فرض که آکروپل در آن زمان فاقد سکونت بوده و فقط صرفاً بر اساس نهشته‌های آکروپل I.17A عاقلانه نخواهد بود (Le Brun 1971: 210). با وجود این، اینکه آیا زمان سپری شده بین لایه‌های a1۷ و c۱۶ کوتاه بوده یا نه ظهور گل‌نوشته آغاز ایلامی در لایه C۱۶ نشان می‌دهد که بین استفاده از گل‌نوشته‌های عددی و ظهور گل‌نوشته آغاز ایلامی یک دوره گذار وجود دارد. در نتیجه، لیرون و والا (1978: 31) فرض می‌کنند که ممکن است مرحله انتقالی در جای دیگری از محوطه در ارتباط با مراحل نخست از تکامل آغاز ایلامی وجود داشته باشد که در گمانه آکروپل به دست نیامده و آن را آکروپل I.17X می‌نامند (Dittman 1986: 186, I.17Ax).

مرحله‌های چندگانه‌ای از سکونت در شوش به وضوح وجود دارند که با استفاده از متون آغاز ایلامی مشخص می‌شوند. اتاق ۷۰۷ در لایه ۱۶ و مکان‌هایی در شرق و غرب آن، در طراحی شماتیک دیواره ترانسه با داشتن سه طبقه مجزا نشان داده شده است (Le Brun 1971 fig.32). علاوه بر این، لیرون نوشته است که: سه لایه سکونت پی‌درپی توسط تحولات جدید مشخص شده است (Le Brun 1971: 189).

^{۱۳} با توجه به گفته‌های گنزل (1978)، تراس بالا در نهایت در این نقطه متروک شده است. استیو و گاش (1971) یک لایه فرسایش یافته از این تاریخ تقریبی را بر سطح آکروپل ویران شده (MDP 46: 10، پلان ۲، کوپه C، پلان ۷، کوپه ۴) شناسایی کرده‌اند که نشان از رهاسازی برخی از بخش‌های محوطه دارد. از سوی دیگر، این حقیقت که کارتر با نخستین شواهد سکونت در شهر شاهی که مربوط به دوره‌های آغاز ایلامی/شوش III و سلسله‌های قدیم ۱ بودند مواجه می‌شود، ممکن است به این معنا باشد که درحالی‌که برخی از مناطق محوطه متروک شده بود، دیگر بخش‌ها مورد سکونت قرار گرفته‌اند.

گل‌نوشته آغاز ایلامی در لایه های c۱۶ و a۱۶ یافت شد. به‌هرحال، طراحی شماتیک دیواره ترانسه از لایه‌های ۲۷ تا ۱۳، به‌وضوح نشان می‌دهد که دوز دیوار که در تمام سه زیرمرحله (متمایز شده توسط طبقات جداگانه) از لایه ۱۶-۱۴۷۳۲ و ۷۲۸- قرار گرفته بودند، همچنان در لایه b۱۵ و a۱۵ وجود دارند، هرچند با شماره‌های جدید (همچنین در لایه‌های b۱۵ و a۱۵ همچنان باقی می‌ماند، هرچند با اعداد جدید (۶۸۹ و ۶۸۱ بر اساس طراحی دیوار ترانسه، ۶۸۹ و ۶۸۸ براساس پلان). درست است که یک سطح سبز خاکستری بیشتر قسمت‌های کاوش شده در لایه B۱۵ و لایه‌های جدا شده a۱۶ و b۱۵ را پوشانده است، اما شکی نیست که تنها زمان به‌نسبت کوتاهی می‌توانسته است بین این مرحله‌ها سپری شده باشد، چراکه از همان دیوارهای خشتی در هر دو مرحله استفاده شده است. شمار اندکی از گل‌نوشته آغاز ایلامی همچنین در لایه‌های b۱۵ و a۱۵ یافت شدند.

دیتمن براساس گل‌نوشته‌ها، مهرها و سفال‌ها، لایه‌های ۱۶-۱۱ آکروپل را به‌صورت زیر تقسیم‌بندی کرده است ۱- آغاز ایلامی = لایه‌های ۱۶-b۱۵؛ آغاز ایلامی 2a = لایه‌های A۱۵-B۱۴؛ آغاز ایلامی? 2b = لایه‌های A۱۴-۱۳؛ و آغاز ایلامی 3 = لایه ۱۱؟ (Dittmann 1986: table 1). بااین‌حال، با توجه به ابهامات در انتشار اولیه از سفال‌های لایه‌نگاری آکروپل، این سؤال پیش می‌آید که آیا براساس گزارش‌های اولیه، چنین تقسیماتی می‌تواند درست باشد.

تپه سیلک، تپه جنوبی

موقعیت: 33° 57' 53.38" N 51° 23' 38.25" E

^{۱۴} شماره ۷۸۲ در سکشن (Le Brun 1971: fig 32) نادرست است. با توجه به پلان لایه ۱۶

(Le Brun 1971: fig 33)، این باید ۷۳۲ خوانده شود.

^{۱۵} تداوم معماری که صرفاً بین لایه‌های ۱۶، B۱۵ و A۱۵ به آن اشاره شده است یکی دیگر از استدلال‌ها به نفع گروه‌بندی آنها باهم است.